

Wstęp

„Chowanna” jako czasopismo Instytutu Pedagogicznego w Katowicach została powołana w roku 1928, a jej pierwszy, podwójny zeszyt ukazał się na początku 1929 roku. Inicjatorzy tego naukowego i edukacyjnego zdarzenia oraz pomysłodawcy nazwy periodyku nawiązali do idei i tytułu dzieła Bronisława Ferdynanda Trentowskiego *Chowanna, czyli system pedagogiki narodowej jako umiejętności wychowania, nauki i oświaty, słowem wykształcenia naszej młodzieży* (Poznań 1842).

W ubiegłym roku minęła 200 rocznica urodzin autora tego dzieła, jednego – jak to stwierdził m.in. Stefan Wołoszyn – z najwybitniejszych polskich pedagogów. W bieżącym roku minie 140 rocznica jego śmierci. Warto też zauważyć, że od powołania „Chowanny” upłynęło już 80 lat.

W przedstawionym Czytelnikowi tomie tegoż czasopisma związane z tymi faktami idee zostały wyeksponowane w artykułach Profesora Wiesława Andrukowicza. Z niektórymi poglądami Bronisława Trentowskiego pośrednio związane są – poprzez podjęte kwestie modalności – inne zamieszczone w nim teksty. Problematyka modalnych aspektów kształcenia osadzona jest bowiem w aktywności człowieka, jego nieustannym, wszechstronnym i twórczym rozwoju, a taki właśnie wymóg względem wychowania stawiał Trentowski. Wskazywał on na konieczność kształtowania Polaków jako ludzi czynów mądrych, czynów wyrosłych z jaźni (ciała i duszy). Wychowanie – jego zdaniem – ma prowadzić do ukształtowania wolnych, silnych, mądrych, światłych i samodzielnych indywidualności, zdolnych do wydawania własnych sądów i samodzielnego działania; do wydobywania sił tkwiących w jednostkach. Wskazany celom odpowiadały właściwe im zasady, środki oraz metody wychowania i nauczania. Oświatę traktował specyficznie – jako przejaw samodzielności i wolności wychowanka¹.

Potrzeba wyartykułowania modalnych aspektów edukacji wyrasta – najogól-

¹ Szeroko i wnikliwie pisze o tych zagadnieniach W. Andrukowicz w zamieszczonych w tym tomie artykułach, zwłaszcza w opracowaniu *Różnorodność, czyli (po)nowoczesna koncepcja dydaktyki komplementarnej Bronisława F. Trentowskiego*.

niej rzecz ujmując – z dokonujących się przemian cywilizacyjnych oraz wynikających z nich zagrożeń i szans współczesnego człowieka. Potrzebę taką stwarzają zarówno osiągnięcia nauki i techniki, związane z nimi globalne przemiany systemów gospodarczych, kulturowych, ochronnych, militarnych oraz aksjologicznych (waluacyjnych), jak i przemiany w zakresie i sposobie postrzegania oraz przeżywania zagrożeń. W znaczących opracowaniach z zakresu filozofii, antropologii kultury, socjologii, ekonomii, psychologii i pedagogiki dobitnie wskazuje się m.in. na konieczność uwzględnienia w edukacji kształtowania – już od wczesnego dzieciństwa każdej jednostki – samodzielnego rozpoznawania zagrożeń i radzenia sobie z nimi, a także rozpoznawania, stwarzania i wykorzystywania szans. Oznacza to kształtowanie systemów poznawczo-wolucyjnych i aksjologicznych człowieka, zdolnych do wieloaspektowego postrzegania otaczającej go rzeczywistości, do uwzględniania w swym postępowaniu „świata wielu możliwości” czy też „wielu światów i wielu możliwości”.

Pojęcie modalności najczęściej odnoszone jest do sfery języka i logiki, szczególnie do tzw. zdań modalnych ujmujących konieczne i możliwe stany rzeczy. Wiedza i umiejętności z tego zakresu pozwalają określić – mniej lub bardziej precyzyjnie – pewne cechy i fragmenty naszej aktywności oraz jej kontekstu. Niebawym rozkwit nauk o języku i logik modalnych oraz uzyskane w tych dziedzinach wyniki zdają się wskazywać na możliwości wydatnego zwiększenia potencjału poznawczego człowieka, a tym samym wydatnego poszerzenia możliwości wnikliwego postrzegania i przeżywania głębi tego, co jest i co istnieje, a tym samym wzbogacania szans radzenia sobie z przeciwnościami losu.

Szeroko pojmowana modalność stanowi własność nie tylko zdań, ale przede wszystkim własność rzeczywistości: nieustannych jej przekształceń i manifestacji trybów, form i sposobów tych przekształceń; jest procesem, ale także wynikiem procesu. Modalności odkrywamy i wyrażamy za pomocą stosownego języka. Dla edukacji i nauk pedagogicznych szczególnie ważny wydaje się nie tylko fakt, iż są one modalnościami, ale również to, że są modelowane za pomocą określonych modalności. Wiedza o modalności i związane z nią umiejętności umożliwiają zarówno poznanie oraz rozumienie świata (światów), jak i jego kształtowanie.

W odniesieniu do nauki, a więc także dyscyplin badających procesy edukacji, należy zauważyć, iż od początku swego istnienia, w swej filozoficznej postaci jako specyficznej formie aktywności poznawczej człowieka, bada ona różne modalności, sama będąc jej pewnym przejawem. Wypracowuje określony język i posługuje się nim, niekoniecznie wprost zaznaczając, że chodzi o modalności. Dopiero analiza treści nazw poszczególnych procesów poznania naukowego i ich wyników oraz analiza przedmiotów badań wskazują, że mamy do czynienia z modalnościami. Z tego można wnosić, iż wiedza o niej stanowi fundament wszystkich wyróżnionych dyscyplin naukowych, również fundament edukacji.

Zgromadzone w prezentowanym tomie „Chowanny” artykuły zostały ujęte w pięciu grupach, przy czym niektóre kwestie w nich zawarte są przywoływane

w poszczególnych działach i artykułach kilkakrotnie. Uwaga ta dotyczy szczególnie eksplikacji najczęściej używanych w tekście pojęć.

Tom otwiera artykuł okolicznościowy. Po nim, w pierwszej grupie, zawarte zostały trzy teksty z dominacją analizy sposobów pojmowania kategorii modalności i treści. Druga grupa obejmuje siedem artykułów dotyczących systemów edukacji oraz ich zewnętrznych i wewnętrznych modalności, czyli zdarzeń wywoływanych przez systemy oraz zdarzeń zachodzących w systemach. Dominuje w nich całościowe spojrzenie na wyróżniony system edukacji medialnej, refleksyjnej, dydaktycznej, bibliotecznej, gospodarczej. Kolejnych pięć artykułów odnosi się do statycznych i dynamicznych aspektów treści kształcenia, następne, wchodzące w skład czwartej części – pytań i modyfikacji treści w komunikacji edukacyjnej. Problematyka modalnych aspektów znaku i znaczenia omawiana jest głównie w czterech artykułach tworzących piątą, ostatnią część.

Biorąc pod uwagę wartość i znaczenie omawianych w niniejszym zbiorze zagadnień – wskazywanych zarówno w literaturze przedmiotu, jak i prezentowanych przez poszczególnych Autorów – można mniemać, że staną się one dla Czytelników inspiracją twórczego kształtowania swej pracy i edukacji (auto-edukacji).

Wojciech Kojs